

FRANSA'DA 2022 CUMHURBAŞKANI SEÇİMİ ADAYLAR, SENARYOLAR VE MUHTEMEL SONUÇLAR

HACI MEHMET BOYRAZ, FURKAN ONUR KAVUKCU

SETA | ANALİZ

NİSAN 2022 · SAYI 367

FRANSA'DA 2022 CUMHURBAŞKANI SEÇİMİ ADAYLAR, SENARYOLAR VE MUHTEMEL SONUÇLAR

HACI MEHMET BOYRAZ, FURKAN ONUR KAVUKCU

COPYRIGHT © 2022

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-7712-83-5

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

34050 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
FRANSA'DA CUMHURBAŞKANI SEÇİMLERİ	9
CUMHURBAŞKANI ADAYLARI VE PROFİLLERİ	10
SEÇİMDE ÖN PLANA ÇIKAN KONULAR: EKONOMİK SORUNLAR VE MCKINSEY SKANDALI	16
SEÇİM SENARYOLARI VE TAHMİNİ SONUÇLAR	18
SEÇİM SONRASI DÖNEMDE ANKARA-PARİS İLİŞKİLERİ VE FRANSA'DAKİ MÜSLÜMAN TOPLUMUN GELECEĞİ	21

YAZARLAR HAKKINDA

HACI MEHMET BOYRAZ

SETA İstanbul'da araştırmacı olarak çalışan Hacı Mehmet Boyraz, Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Avrupa ülkelerinde göçün güvenlikleştirilmesi ve aşırı sağ partilerin rolü üzerine hazırladığı tezine devam ediyor. Araştırma konuları arasında Avrupa Birliği, Avrupa'da aşırı sağ oluşumlar, düzensiz göç ve göçmenler, İngiltere'nin güncel iç ve dış politikası, Kıbrıs meselesi ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri yer alıyor.

FURKAN ONUR KAVUKCU

İlk ve ortaöğretimini Verviers-Belçika'da tamamladıktan sonra Brüksel Saint Louis Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nden mezun olan Kavukcu, Université Libre de Bruxelles'de Siyasal Bilimler dalında ilk yüksek lisansını, sonrasında ise Saint Louis Üniversitesi'nde Avrupa Birliği Entegrasyonu dalında ikinci yüksek lisansını tamamladı. SETA Brüksel'de araştırma asistanı olarak görev yapan Kavukcu Fransızca ve İngilizce bilmektedir.

ÖZET

Bu analiz Rusya-Ukrayna savaşının gölgesinde Fransa'da Nisan 2022'de iki tur halinde gerçekleşmesi beklenen cumhurbaşkanı seçimine odaklanmaktadır.

Bu analiz Rusya-Ukrayna savaşının gölgesinde Fransa'da Nisan 2022'de iki tur halinde gerçekleşmesi beklenen cumhurbaşkanı seçimine odaklanmaktadır. Analizin ilk bölümünde Fransa'daki siyasi sistem ve cumhurbaşkanı seçimi hakkında kısa değerlendirmeler yapılmaktadır. Ardından seçimin ilk turunda yarışacak en kuvvetli beş aday tanıtılmaktadır. Üçüncü olarak seçim sürecinde ön plana çıkan iki önemli konu değerlendirilmektedir. Dördüncü olarak ikinci tura kalmasına kesin gözüyle bakılan seçimin tahmini sonuçlarına dair senaryolar tartışılmaktadır. Son bölümde ise cumhurbaşkanı seçiminin ardından Ankara-Paris ilişkilerinin seyri ve Fransa'daki Müslüman toplumun geleceği ele alınmaktadır.

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB) dönem başkanı Fransa'da 10 Nisan 2022'de olağan cumhurbaşkanı seçiminin gerçekleşmesi planlanmaktadır. 2017'deki seçimin üzerinden beş yıl geçtiği için yapılacak bu olağan seçimin ilk turunda hiçbir adayın yüzde 50'nin üzerinde oy alması beklenmemektedir. Bundan ötürü seçimin ikinci tura kalmasına kesin gözüyle bakılmaktadır. Seçim kuralları uyarınca ilk turun üzerinden iki hafta geçmesi gerektiğinden seçimin ikinci turu 24 Nisan'da yapılacaktır.

Fransa Anayasa Konseyinin (Conseil Constitutionnel) yaptığı açıklamaya göre 10 Nisan'da gerçekleşecek ilk turda on iki aday yarışacaktır. Ancak gerek farklı araştırma şirketlerinin yaptıkları anketler gerekse Fransa kamuoyundaki genel siyasi atmosfer dikkate alındığında 2017'deki seçime benzer şekilde mevcut Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ile en büyük rakibi aşırı sağcı Marine Le Pen'in ikinci tura kalmasına kesin gözüyle bakılmaktadır. Buna dayanarak 2017'den bugüne kadar geçen süre zarfında Fransa siyasetinin Macron ve Le Pen arasında sıkıştığı söylenebilir. Bir başka ifadeyle geçen beş yıllık süreçte Fransa'da cumhurbaşkanlığı yapmaya namzet güçlü ve alternatif bir aday çıkmamıştır. Bu durum Fransa siyasetinin

kendi içindeki durağan yapısını ortaya koyan önemli bir göstergedir.

Uluslararası kamuoyu açısından 2022 cumhurbaşkanı seçimini farklı kılan ise Macron ve Le Pen arasındaki oy farkının bir önceki seçime göre bir hayli azalmış olmasıdır. Zira 2017'deki seçimin ikinci turundan yüzde 66 oyla birinci çıkan Macron ile yüzde 34 oyla ikinci sırada yer alan Le Pen arasındaki farkın 2022 seçiminde azalacağı öngörülmektedir. Öyle ki Tablo 3'te yer alan anketlerden hareketle 24 Nisan'daki ikinci turda Macron'un yüzde 53 ve rakibi Le Pen'in yüzde 47 civarında oy alması beklenmektedir. Dolayısıyla Macron ve Le Pen arasındaki fark bir önceki seçimle kıyaslandığında neredeyse beş puana kadar düşmüş durumdadır. Bu açıdan Fransa'da aşırı sağın daha önce hiç olmadığı kadar ilk kez iktidara yakın olduğu söylenebilir. Nitekim Cumhurbaşkanı Macron'un seçime az bir süre kala yaptığı açıklamada Fransa'da son beş yıldır aşırı sağın yükselişini önleyemediğini itiraf etmesi ve halka aşırılık yanlılarına destek çıkmama çağrısı yapması önemli bir gelişmedir.¹

Bu durum Fransa'da artık bir gerçeklik haline gelen aşırı sağın iktidara bir adım daha yaklaştığını göstermektedir. Bir başka ifadeyle 2027 seçimine kadar Fransa siyasetinin kendi içinde güçlü bir lider çıkartamaması halinde bir sonraki seçimde aşırı sağın iktidara gelme ihtimali bulunmaktadır. Ayrıca cumhurbaşkanı seçiminin ardından Haziran'da meclis seçimi yapılacaktır. Bundan ötürü cumhurbaşkanı seçim sonuçlarının hemen ardından gerçekleşecek meclis seçiminin etki etmesi de beklenmektedir.

Bu analiz Rusya-Ukrayna savaşının gölgesinde gerçekleşecek olan 2022 Fransa cumhurbaşkanı seçimini analiz etmektedir. Bunun için

1 "Montée des Extrêmes: 'Je N'ai Pas Réussi à L'endiguer', Reconnaît Emmanuel Macron", France Inter, <https://www.franceinter.fr/politique/montee-des-extremes-je-n-ai-pas-reussi-a-l-endiguer-reconnait-emmanuel-macron>, (Erişim tarihi: 6 Nisan 2022).

analizin ilk bölümünde Fransa'daki siyasi sistem ve cumhurbaşkanı seçimi hakkında bilgiler verilmektedir. Ardından seçimin ilk turunda yarışacak en kuvvetli beş aday olarak Emmanuel Macron, Marine Le Pen, Jean-Luc Mélenchon, Éric Zemmour ve Valérie Pécresse tanıtılmaktadır. Bu beş adayın genel profilleri anlatılmakta ve vaatleri ile öncelik verdikleri konular incelenmektedir. Üçüncü bölümde seçim sürecinde ön plana çıkan belli başlı kritik konular irdelenmektedir. Dördüncü bölümde ikinci tura kalmasına kesin gözüyle bakılan seçimin muhtemel sonuçları değerlendirilmektedir. Bunun için seçimle ilgili farklı araştırma kuruluşları tarafından yapılan anketler ve Fransa kamuoyundaki genel siyasi atmosfer dikkate alınmaktadır. Son bölümde ise seçimin ardından Ankara-Paris ilişkilerinin seyri ve Fransa'daki Müslüman toplumun geleceği ele alınmaktadır.

FRANSA'DA CUMHURBAŞKANI SEÇİMLERİ

Beşinci Cumhuriyet'in anayasal zeminini oluşturan 1958 Anayasası'na göre Fransa'da yürütme erki çift başlıdır. Anayasa'nın 6, 7 ve 8'inci maddelerine göre bir yanda halk tarafından beş yılda bir seçilen ve devletin başı olarak görev yapan cumhurbaşkanı diğer yanda cumhurbaşkanının atadığı ve hükümetin başı olarak görev yapan başbakan bulunmaktadır.² Cumhurbaşkanı halka, başbakan ise Meclise karşı sorumludur. Bunların yanı sıra 1958 Anayasası, cumhurbaşkanına başbakandan daha fazla görev ve yetki verdiği için Fransa'daki siyasi sistem yarı başkanlığa dayalıdır. Daha açık ifadeyle ülkede yürütme erkindeki asıl

güç cumhurbaşkanının elindedir. Bundan ötürü Fransa'daki cumhurbaşkanı seçimi diğer devletler ve uluslararası kamuoyu tarafından yakından takip edilmektedir.

Anayasa'nın 7'nci maddesine göre cumhurbaşkanı seçiminde bir adayın ilk turda seçilebilmesi için yüzde 50'nin üzerinden oy alması gerekmektedir. Ancak Beşinci Cumhuriyet'in ilan edilmesinden bu yana gerçekleşen on bir cumhurbaşkanı seçiminin hiçbirinde bu durum vaki olmamış ve seçimler her seferinde ikinci tura kalmıştır.³ İkinci turda ise genellikle ilk turda en fazla oyu alan aday cumhurbaşkanı seçilmiştir. Dolayısıyla bugüne kadar hiçbir aday ilk turda seçimi kazanamadığı için 10 Nisan'da gerçekleşecek seçimin de ikinci tura kalmasına kesin gözüyle bakılmaktadır.

1958 Anayasası, cumhurbaşkanına başbakandan daha fazla görev ve yetki verdiği için Fransa'daki siyasi sistem yarı başkanlığa dayalıdır.

Fransa Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü'nün (INSEE) açıkladığı son verilere göre halihazırda kayıtlı 48,7 milyon seçmenin bulunduğu Fransa'da⁴ bir kişinin cumhurbaşkanı seçiminde aday adayı olabilmesi için öncelikle Fransız vatandaşı olması ve seçim gününe dek on sekiz yaşını doldurması gerekmektedir. Aday adaylığı için bu genel geçer şartları sağlayan kişilerin ilk turda yarışabilmeleri için ise milletvekili, belediye başkanı, bölge meclis üyesi ya da senatör gibi en az 500

² "Constitution of 4 October 1958", Conseil Constitutionnel, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/en/constitution-of-4-october-1958>, (Erişim tarihi: 23 Mart 2022).

³ Ozan Örmeci, "2022 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri", *UPA Strategic Affairs*, Cilt: 3, Sayı: 1, (2022), s. 7.

⁴ "48,7 Millions D'électeurs Inscrits Pour L'élection Présidentielle 2022", INSEE, <https://www.insee.fr/fr/statistiques/6322895>, (Erişim tarihi: 4 Nisan 2022).

TABLO 1. FRANSA'DA CUMHURBAŞKANI SEÇİM MEVZUATI

- Seçimler Beşinci Cumhuriyet'in anayasal zeminini oluşturan 1958 Anayasası'nın öngördüğü ilkelere göre yapılır.
- Cumhurbaşkanı'nın yetkileri başbakanın yetkilerinden geniş olduğu için yürütme erkindeki rolü de baskındır. Haliyle siyasi sistem yarı başkanlığa dayalıdır.
- Cumhurbaşkanı'nın görev süresi beş yıldır ve cumhurbaşkanı seçimi normal şartlar altında her beş yılda bir düzenlenir.
- Bir kişi en fazla iki dönem cumhurbaşkanlığı yapabilir.
- Bir adayın cumhurbaşkanı seçilebilmesi için ilk turda salt çoğunluğun desteğini alması gerekir. Aksi takdirde ilk turda en çok oy alan ilk iki aday ikinci turda yarışır.
- İlk turu 10 Nisan ve ikinci turu 24 Nisan 2022'de gerçekleşecek seçimle Fransa tarihinde on ikinci kez cumhurbaşkanı seçimi yapılmış olacaktır.
- 2022 cumhurbaşkanı seçiminde oy kullanabilecek kayıtlı seçmen sayısı 48,7 milyondur.

seçilmiş yetkiliden imza toplamaları gerekmektedir.⁵ Bu açıdan Fransa'daki cumhurbaşkanı seçiminde fiilen bir seçim barajı olduğu ifade edilebilir. Son olarak Anayasa'ya göre cumhurbaşkanının belli başlı kritik yetki ve görevleri arasında şunlar yer almaktadır:

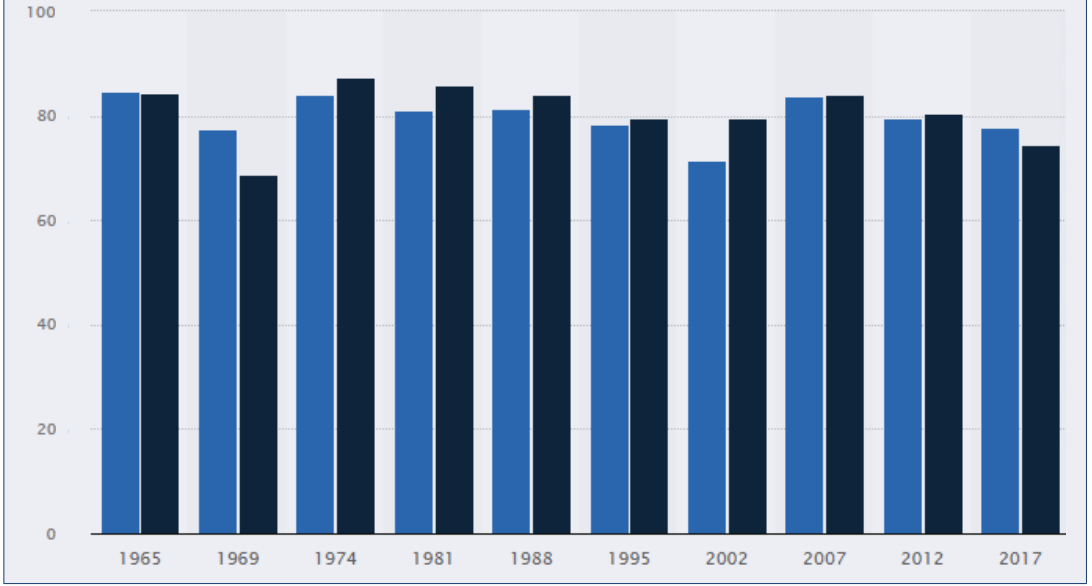
- Cumhurbaşkanı ülkenin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumakla yükümlüdür (madde 5).
- Cumhurbaşkanı başbakanın atanmasından sorumludur fakat başbakanı görevden alma yetkisine sahip değildir. Cumhurbaşkanı ancak başbakanın istifasını sunması durumunda onu görevden alabilir (madde 8).
- Cumhurbaşkanı Bakanlar Kuruluna başkanlık eder (madde 9).
- Cumhurbaşkanı, başbakan ve meclis başkanıyla istişare ettikten sonra gerekli görmesi durumunda Ulusal Meclisi feshedebilir (madde 12).
- Cumhurbaşkanı aynı zamanda Fransa ordusunun başkomutanıdır (madde 15).
- Cumhurbaşkanı Fransa adına uluslararası anlaşmaları müzakere eder ve onaylar (madde 52).

5 "How is the President of the French Republic Elected?", Ministère de l'Europe et des Affaires Étrangères, https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/infographie_election_pr_vaccess_en_cle814c2a.pdf, (Erişim tarihi: 23 Mart 2022); İlk turda yarışacak on iki adayın topladıkları imza sayısı ise şöyledir: Pécresse 2.636, Macron 2.098, Hidalgo 1.440, Mélenchon 906, Zemmour 741, Jadot 712, Lassalle 642, Roussel 626, Le Pen 622, Aignan 600, Poutou 596 ve Arthaud 576.

Son olarak Fransa'da bir yandan toplumun siyasete ilgisinin fazla olması diğer yandan cumhurbaşkanının yürütme erkinde asıl gücü elinde bulundurmasından ötürü cumhurbaşkanı seçimine katılım oranı bugüne kadar hep yüksek olmuştur. Son üç seçimin ilk ve ikinci turları dikkate alındığında her iki tura katılım oranı yaklaşık yüzde 80 civarında olmuştur. Diğer Avrupa ülkeleriyle kıyas edildiğinde gayet yüksek sayılabilecek bu oranın 2022 cumhurbaşkanı seçiminde de devam etmesi ve ciddi bir sürpriz yaşanmaması durumunda her iki tura katılımın yüzde 70'in üzerinde olması beklenmektedir.

CUMHURBAŞKANI ADAYLARI VE PROFİLLERİ

Fransa Anayasa Konseyinin yaptığı açıklamaya göre 10 Nisan'da gerçekleşecek ilk turda on iki aday yarışacaktır. Ancak gerek farklı araştırma şirketlerinin yaptığı anketler gerekse Fransa kamuoyundaki genel siyasi atmosfer dikkate alındığında sadece beş adayın yüzde 10'un üzerinde oy alması beklenmektedir. Bundan ötürü analizin bu bölümünde sadece şu beş adaya odaklanılmaktadır: Emmanuel Macron, Marine Le Pen, Jean-Luc Mélenchon, Éric Zemmour ve Valérie Pécresse. Bu bölümde ayrıca mevzubahis adayların Türkiye'ye yaklaşımları da incelenmektedir.

GRAFİK 1. FRANSA'DA GERÇEKLEŞEN CUMHURBAŞKANİ SEÇİMLERİNİN İLK VE İKİNCİ TURLARINA KATILIM ORANLARI (1965-2017, YÜZDE)

Kaynak: "Voter Turnout in the Presidential Elections in France between 1965 and 2017, by Round", Statista, <https://www.statista.com/statistics/1068866/participation-rate-voter-turnout-presidential-elections-france>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

Emmanuel Macron

Fransa'nın kuzeyindeki Amiens şehrinde doktor anne ve babanın çocuğu olarak dünyaya gelen Emmanuel Macron, Sciences Po ve École Nationale d'Administration'dan mezun olduktan sonra Fransa'nın ünlü filozoflarından Paul Ricoeur'un asistanı olarak çalıştı. Daha sonra Rothschild Group'ta yatırım bankacılığı yaptı. 2012'de François Hollande'ın seçilmesi ile birlikte cumhurbaşkanı danışmanı ve ekonomi bakanı görevlerini yürüttü.

Cumhurbaşkanı seçimine katılmama kararı alan selefi Hollande'ın ardından Cumhuriyet Yürüyüşü Partisi'ni (La République en Marche, LREM) kuran Macron daha sonra katıldığı 2017 seçiminde ikinci turda aşırı sağcı Le Pen ile yarıştı ve cumhurbaşkanı seçildi. Sarı Yelekliler protestoları, emeklilik reformu grevleri, koronavirüs (Covid-19) salgını, Fransız birliklerinin Mali'den çekilmesi ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgali Macron döneminde Fransa'nın yaşadığı en önemli olaylardı. Bu olaylardan özellikle Sarı Yelekliler protestoları boyunca sivillere uygulanan polis şiddeti Macron hükümetinin ilk ağır sınavıydı.

Macron 2017'de olduğu gibi AB'yi seçim kampanyasının merkezine koymuştur. Seçilmesi halinde bütünleşik bir Avrupa ordusu sözü veren Macron, Fransa'nın AB dönem başkanlığı sona erene kadar Şengen sisteminin reformu ve AB Temel Haklar Şartı'nın revizyonu gibi

vaatlerde bulunmaktadır. Öte yandan 2018’de NATO’nun “beyin ölümünün gerçekleştiğini” öne süren Macron diğer adaylarla kıyaslandığında paradoksal şekilde en fazla NATO yanlısı ve Transatlantik ilişkilere en çok önem veren aday konumundadır. Öyle ki Rusya-Ukrayna savaşının başlamasının ardından Macron, güçlü bir AB’nin NATO ile mükemmel bir şekilde uyumlu olduğunu savunmaya başlamıştır.

Macron’un beş yıllık cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye ile Fransa arasındaki ilişkiler Rusya-Ukrayna savaşına kadar gergin bir süreçten geçmiştir. Libya, Karabağ ve Doğu Akdeniz başta olmak üzere birçok konuda karşı karşıya gelen iki ülke arasındaki ilişkiler oldukça inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Buna karşın Rusya-Ukrayna savaşını ikili ilişkilerin yumuşamasına neden olmuştur. Sık sık telefon diplomasisi yoluyla diyalog halinde olan Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Fransız mevkidaşı Macron savaşın sona ermesi için yoğun çaba harcamaktadır. Bununla birlikte Mart 2022’de gerçekleşen AB Liderler Zirvesi sonrasında açıklama yapan Macron, Türkiye ve Yunanistan’la birlikte Mariupol’den sivillerin tahliyesi için bir operasyon başlatmayı planladıklarını açıklamıştır.⁶ AB zirvesinin hemen ardından gerçekleşen olağanüstü NATO toplantısından sonra da Türk, Fransız ve İtalyan liderler tarafından yapılan açıklamalarda Fransa ve İtalya’nın birlikte ürettiği SAMP/T hava savunma sistemi projesine Türkiye’nin dahil edilmesine yönelik çalışmaların hızlanacağı duyurulmuştur.⁷ Buradan hareketle Rusya-Ukrayna savaşının esasen Türk-Fransız ilişkilerinde yumuşama dönemine kapı araladığı ve seçim sonrası dönemde bu yumuşamanın devam edeceği söylenebilir.

6 “Emmanuel Macron Veut Avancer Avec Erdogan Après Une Longue Brouille”, *Le Figaro*, 24 Mart 2022.

7 “Türkiye, Fransa ve İtalya’dan SAMP-T Projesini Yeniden Canlandırma Hamlesi”, *Haber 7*, 26 Mart 2022.

Marine Le Pen

Seçimin en güçlü ikinci adayı olan aşırı sağcı Marine Le Pen siyasetin içerisinde aktif olarak bulunan bir ailede doğmuştur. Babası Jean-Marie Le Pen aşırı sağ parti Ulusal Cephe’nin (Front National, FN) kurucusudur. Hukuk tahsili gören Marine Le Pen gençlik yıllarında avukat olarak çalışmış ve bu süreçte bir yandan FN üyelerini ve ironik şekilde daha sonra düşmanı olacağı göçmenleri savunmuştur.

Le Pen’in siyasi kariyeri 1998’de Kuzey Fransa’da bölge meclis üyesi olarak başlamış ve daha sonra Avrupa Parlamentosu milletvekilliğiyle devam etmiştir. FN’yi modernleştirme vadiyle 2011’de partinin lideri olarak babasının yerini alan ve 2012 cumhurbaşkanı seçiminde ilk turda oyların yüzde 17,9’unu alarak parti rekorunu kıran Le Pen, 2017’deki seçimin ilk turunda ise yüzde 21,3 oy almıştır. Seçimin ikinci turunda Macron’la yarışan Le Pen oyların yüzde 34’ünü almıştır. Bu arada Le Pen, FN’yi dönüştürmek için partinin adını 2017’de Ulusal Birlik (Rassemblement National, RN) olarak değiştirmiştir.

Marine Le Pen, Fransa’yı eski ihtişamına geri döndürecek güçlü bir ulusal kimlik anlatısına dayanan Avrupa karşıtı ve egemenlikçi bir Fransız dış politikasını savunmaktadır. Uzun yıllar boyunca Frexit’in (Fransa’nın AB’den ayrılması) en büyük destekçilerinden biri olsa da Brexit sonrası dönemde bu görüşü değiştirmiştir. Le Pen bu bağlamda AB’nin kendisini Uluslar

Avrupası'na dönüştürecek reformlara ihtiyacı olduğunu ve ulus üstü yetkilerin yeniden ulusal başkentlere devredilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca Fransa'ya bakan veçhesiyle AB mevzuatının Fransa mevzuatı üzerindeki önceliğinin son bulması gerektiğini belirtmektedir. Transatlantik ilişkilere gelindiğinde ise Le Pen, Fransız savunmasının yalnızca Fransız olması gerektiğine inanmakta, ülkeyi NATO'dan çıkarma sözü vermekte ve ABD'yi Fransa için doğal bir ortak olarak görmemektedir.⁸

Aşırı sağcı siyasi kimliğine uygun olarak kültürel farklılıklardan ötürü Türkiye ile ilgili menfi bir tutuma sahip olan Le Pen, Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmakta ve NATO'daki varlığının sorgulanması gerektiğini savunmaktadır. AB'den Cumhurbaşkanı Erdoğan için sık sık yaptırım taleplerinde bulunan aşırı sağcı lider ayrıca Kıbrıs meselesi ve coğrafi konumu itibarıyla Türkiye'nin AB üyelik sürecinin kesin olarak durdurulmasını talep etmektedir.⁹

Jean-Luc Mélenchon

1951'de Fas'ta dünyaya gelen Mélenchon, on yaşındayken ailesiyle birlikte Fransa'ya taşınmıştır. Felsefe ve edebiyat okuduktan sonra Fransızca öğretmenliği ve gazetecilik yapmıştır.

⁸ Gesine Weber ve James Sallembien, "France's Presidential Elections in the Shadow of Ukraine", GMF, 31 Mart 2022, <https://www.gmfus.org/news/frances-presidential-elections-shadow-ukraine>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

⁹ "Le Pen Contre L'adhésion de la Turquie à l'UE", *Le Figaro*, 5 Ocak 2018.

1990'larda Sosyalist Parti ile belediye ve bölgelerde görev alan Mélenchon 2000'lerin başında siyasi kariyerinde büyük bir yükseliş yaşamıştır. Sırasıyla eğitim bakanı yardımcılığı ve senatörlük görevlerini icra etmiştir. Ancak 2005 Avrupa Anayasası referandumunda "hayır" kampanyasına katılması, partisiyle otuz yıllık ilişkisini bitirmiştir. Mélenchon 2009'da Almanya'nın Die Linke'sini model alan Parti de Gauche (Sol Parti) adlı partiyi kurmuş ve hemen ardından Avrupa Parlamentosu milletvekilliğine seçilmiştir. Front de Gauche (Sol Cephe) bayrağı altında Fransız Komünist Partisi ile ittifak yapan Mélenchon 2012 cumhurbaşkanı seçiminde yüzde 11,1 oy almıştır. 2016'da Boyun Eğmeyen Fransa Hareketi'nin (La France Insoumise) kuruluşunda yer alan Mélenchon 2017'deki seçimin ilk turunda oyların yüzde 19,58'ini alarak ikinci tura kalamamıştır.

Fransa'da bir yandan toplumun siyasete ilgisinin fazla olması diğer yandan cumhurbaşkanının yürütme erkinde asıl gücü elinde bulundurmasından ötürü cumhurbaşkanı seçimine katılım oranı bugüne kadar hep yüksek olmuştur.

Rusya-Ukrayna savaşı öncesinde Vladimir Putin'i ve politikalarını destekleyen açıklamalarda bulunan Mélenchon, Rusya'nın Ukrayna sınırında askeri yığınak yapmasını oldukça doğal karşıladığını belirtmiştir. Bundan dolayı savaş başladıktan sonra en fazla eleştirilen isimlerden biri olmuştur. Bunların yanı sıra AB'nin ortak savunma projelerini desteklemeyen Mélenchon, PESCO gibi Avrupa'da silahlanmaya varan projelerin de sona

ermesi gerektiğini belirtmektedir. Tüm bunlara rağmen Fransa'da ekonomik kaos oluşturma-
cağına inandığı için Frexit fikrini destekleme-
mektedir. Ancak NATO'yu Amerika Birleşik
Devletleri'nin (ABD) müttefiklerini boyun
eğdirmek için kullandığı emperyalist bir araç
olarak gördüğünden Fransa'nın İttifaktan ay-
rılması gerektiğini savunmaktadır.¹⁰

Macron'un beş yıllık cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye ile Fransa arasındaki ilişkiler Rusya-Ukrayna savaşına kadar gergin bir süreçten geçmiştir.

Fransa'da mukim PKK'lı teröristlerle yakın
ilişkisi bulunan Mélenchon Ocak 2019'da ya-
yımladığı makalesinde "Kürtlerin davası bizim
davamızdır" ifadelerine yer vermiş¹¹ ve aynı yılın
Ekim'inde YPG'nin Fransada organize ettiği mi-
tinge katılmıştır. Mélenchon mitinge katıldıktan
sonra arkasında YPG flamaları olan fotoğrafları-
nın yer aldığı bir sosyal medya paylaşımında şu
ifadeleri kullanmıştır:

Fransa'nın yeri Suriyeli Kürtlerin yanındır. Sos-
yalist, feminist, enternasyonalist ve demokra-
tik Rojava'ya zafer.¹²

Dolayısıyla Mélenchon'un Türkiye'ye yak-
laşımının oldukça menfi olduğu ve Türkiye'yi
daha çok terör örgütü PKK üzerinden değerklen-
dirdiği görülmektedir.

Éric Zemmour

Fransa vatandaşı Cezayir Yahudisi işçi sınıfı bir
ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Éric Zem-
mour Paris'in kuzeydoğusundaki mavi yakalı
banliyölerde doğup büyümüştür. Sciences Po'dan
mezun olmuş ve Paris merkezli günlük gazete-
lerde yazılar kaleme almıştır. Ülkenin en yük-
sek tirajlı gazetelerinden *Le Figaro*, Zemmour'u
2009'da ırk ayrımcılığını kışkırttığı için görev-
den almıştır.¹³ Daha sonra televizyon programla-
rı yapan Zemmour bu programlarda İslam karşıtı
ve ırkçı çıkışlarıyla kendisinden bahsettirmiştir.

Zemmour Kasım 2021'de yaptığı bir miting
ile siyasete adım atmış ve Yeniden Fetih Hareketi
(Reconquête!, R!) olarak adlandırdığı oluşumun
temsilcisi olarak cumhurbaşkanı adaylığını ilan
etmiştir. Fransa ve Avrupa'daki beyaz insanların
Afrikalı ve Ortadoğulu göçmenlerle değiştirilme-
ye çalışıldığını iddia eden "büyük yer değiştirme"
(*grand remplacement*) teorisinin savunucusu olan
Zemmour, İslam ve göçmen karşıtı temalar etra-
fında kampanya yürütmektedir. Irkçı söylemleri
nedeniyle yargılandığı bir davada Ocak 2022'de
suçlu bulunmuştur.¹⁴

Zemmour'un adaylık duyurusu cumhurbaş-
kanı seçiminin dengesini büyük ölçüde bozmuş-
tur. O zamana kadar çoğu analist, Le Pen ve Mac-
ron arasında 2017'nin tekrarını beklemekteyken
Zemmour'un sürpriz adaylığı, Le Pen destekçi-

10 "France's Presidential Elections in the Shadow of Ukraine".

11 "La Cause Kurde est la Nôtre", Jean-Luc Mélenchon, 28 Ocak 2019, <https://melenchon.fr/2019/01/28/la-cause-kurde-est-la-notre>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

12 Tweet için bkz. Jean-Luc Mélenchon, Twitter, 12 Ekim 2019, <https://twitter.com/jlmelenchon/status/1183012936945754112>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

13 "Biographie Éric Zemmour", Éric Zemmour, <https://eric-zemmour.info/biographie-eric-zemmour>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

14 "The Candidates", France 24, 31 Mart 2022, <https://graphics.france24.com/france-2022-presidential-elections-french-politics>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

lerini ikiye bölmüş ve hatta ikinci turda Macron ve Zemmour rekabetinin olacağı gündeme gelmiştir.¹⁵ Ancak Zemmour'un popülaritesi zaman içerisinde düşüş göstermiş ve son anketlere göre ilk turda yüzde 10 civarında oy alması tahmin edilmektedir (Tablo 2). İkinci tura giden süreçte ise Zemmour ve destekçilerinin ideolojik olarak en yakın oldukları isme yani Le Pen'e yönelmeleri beklenmektedir. Nitekim Zemmour Mart'ta verdiği bir demeçte ikinci tura Macron ve Le Pen'in kalması halinde kendisine oy veren kitleye Macron'a oy vermemeleri için çağrı yapacağını söylemiştir.¹⁶

Diğer cumhurbaşkanı adaylarıyla kıyaslandığında Zemmour'un AB'ye en karşıt aday olduğu söylenebilir. Almanya'nın ticari meselelerde kendi çıkarlarını AB'nin önüne koyduğunu düşünen Zemmour, Fransa'nın da özellikle savunma meseleleri söz konusu olduğunda aynısını yapması gerektiğini dile getirmektedir. Ulusal savunma bütçesini 2030'a kadar 70 milyar avroya çıkarmak Zemmour'un vaatleri arasında yer almaktadır.¹⁷ Yine savunma meseleleriyle ilgili olarak Fransa'nın tam bağımsızlığı için NATO'dan ayrılması gerektiğini savunmaktadır.¹⁸ Türkiye ile ilgili ise ırkçı kimliğinin bir tezahürü olarak salt menfi görüşler sunan Zemmour, cumhurbaşkanı seçilmesi halinde Türkiye'nin üyelik sürecine son vermeyi vadetmektedir.¹⁹

Valérie Pécresse

Gaullist²⁰ entelektüellerden oluşan bir ailede büyüyen Valérie Pécresse merkez sağın partisi Cumhuriyetçilerin (Les Républicains, LR) ilk kadın cumhurbaşkanı adaydır. Prestijli HEC işletme okulu ve yüksek bürokratlar yetiştirmesiyle ünlü École Nationale d'Administration'dan mezun olan Pécresse 1998'de Jacques Chirac'ın başkanlığında Élysée Sarayı'na danışman olmuştur. 2002'de milletvekili olduktan sonra 2007-2011 arasında Nicolas Sarkozy hükümetinde önce yüksek öğretim bakanı, daha sonra hükümet sözcüsü ve bütçe bakanı olarak görev yapmıştır. Pécresse 2015'te Paris'in de içinde bulunduğu Île-de-France'ın bölge başkanlığına seçilmiştir.

Pécresse'in adaylığı ilk açıklandığı anda çoğu kişi tarafından Macron'un yeniden seçilmesine yönelik en büyük tehdit olarak görülmüştür.²¹ Zira 54 yaşındaki Pécresse, Macron'un rakipleri arasında devlet tecrübesi en yüksek olan ve herkese hitap etmeye en müsait adaydır. Esasen 2017 seçimini kazanmasına kesin gözüyle bakılan dönemin LR'nin adayı François Fillon'un seçime birkaç ay kala büyük yolsuzluk skandalının parçası olması üzerine LR tabanı Macron'a oy vermiştir. 2022 seçiminde ise LR tabanının Pécresse'e yönelmesi beklenmiş fakat

15 "Éric Zemmour Qualifié au Second Tour de la Présidentielle 2022 Selon un Deuxième Sondage", Midi Libre, 22 Ekim 2021, <https://www.midilibre.fr/2021/10/22/eric-zemmour-qualifie-au-second-tour-de-la-presidentielle-2022-selon-un-deuxieme-sondage-9884485.php>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022); "Présidentielle: Zemmour Donné au Second Tour Face à Macron", *Le Parisien*, 18 Şubat 2022.

16 "Présidentielle 2022: Éric Zemmour 'N'appellera Pas à Voter Pour Emmanuel Macron' au Second Tour S'il est Opposé à Marine Le Pen", France TV Info, 17 Mart 2022, https://www.francetvinfo.fr/elections/video-presidentielle-2022-entre-emmanuel-macron-et-marine-le-pen-je-n-appellerai-pas-a-voter-pour-emmanuel-macron-ca-c-est-sur-lache-eric-zemmour_5022316.html, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

17 "Le Programme d'Éric Zemmour", Éric Zemmour 2022, <https://programme.zemmour2022.fr>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

18 "France's Presidential Elections in the Shadow of Ukraine".

19 "Europe: Le Programme d'Éric Zemmour", Éric Zemmour 2022, <https://programme.zemmour2022.fr/europe>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

20 İkinci Dünya Savaşı Fransız direniş lideri Charles de Gaulle'ün düşünce ve eylemine dayanan bir siyasi duruştur.

21 Hélène Graffeuille, "C'est la Plus Dangereuse: Pourquoi Emmanuel Macron Redoute Valérie Pécresse", GALA, 3 Aralık 2021, https://www.gala.fr/l_actu/news_de_stars/cest-la-plus-dangereuse-pourquoi-emmanuel-macron-redoute-valerie-pecresse_482004, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

Macron'un LR'den kendisine oy veren kitleyi konsolide etmeye yetecek ekonomi politikaları sunması üzerine bu beklentiler boşa çıkmıştır.²² Péresse'in Cumhuriyetçi sağ seçmeni etkileyecek liderlik özelliklerinden yoksun olması da bunda önemli bir rol oynamıştır. Bunlardan ötürü Péresse'in ilk turda yüzde 10 civarında oy alması ve kendisine oy veren kitlenin ikinci turda Macron'a yönelmesi beklenmektedir.

Péresse'in dış politika ve güvenlik alanlarındaki görüşleri Macron'la benzeşmektedir. Savunma konusunda daha güçlü bir AB'yi destekleyen Péresse –ortak bir Avrupa kimliğini savunan Macron'un aksine– nispeten daha milliyetçi bir bakış açısına sahiptir. AB'nin daha fazla genişlemesine karşı olan Péresse, Birlik içerisinde Fransız çıkarlarını savunmak için daha dengeli bir Fransız-Alman ilişkisinin yeniden kurulması gereğini dile getirmektedir. Son olarak Péresse de güçlü bir Avrupa için NATO'nun güçlü olması gerektiğine savunmaktadır.²³ Bu açıdan Transatlantikçi kesim arasında görülmektedir.

Péresse'in Türkiye ile ilişkilere yaklaşımı popülizme dayalıdır. Ekim 2021'de gerçekleşen büyükelçi krizine tepki olarak bir tweet atan Péresse ilgili paylaşımında şu ifadelerle yer vermiştir:

Sayın Erdoğan bir kez daha kırmızı çizgiyi aştı. Kürtlerin keyfi hapsedilmesi ve susuz bırakılması kabul edilemez birer insan hakları ihlalleridir. Türkiye'nin AB'de yeri yok. Katılım öncesi mali yardımlar durdurulmalı.²⁴

Seçime giden süreçte Mart'ta Yunanistan'ın *Ekathimerini* gazetesine verdiği röportajda ise Péresse, Türk hükümetinden korkmadığını ve Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olduğunu ifade etmiş-

tir.²⁵ Bu açıdan bakıldığında Péresse'in de Fransız siyasetinde adeta bir gelenek haline gelen Türkiye karşıtlığı trendine uyum sağladığı söylenebilir.

SEÇİMDE ÖN PLANA ÇIKAN KONULAR: EKONOMİK SORUNLAR VE MCKINSEY SKANDALI

10 Nisan 2022'de ilk turu yapılacak Fransa cumhurbaşkanı seçimi sürecinde şu ana kadar birçok farklı konu tartışılmıştır. Ancak seçimi Macron'un kazanacağına dair güçlü bir beklenti olduğu için süreç boyunca iki konunun ön plana çıktığını belirtmek gerekir. Bunlardan ilki ülke ekonomisinin durumuyla ilgilidir. Her seçimde olduğu gibi bu seçimin de ana konusu ekonomidir. Nitekim seçim öncesinde yapılan araştırmaların sonuçlarında halkın en fazla ekonomik durumla ilgilendiği görülmektedir.²⁶ Esasen koronavirüs salgını nedeniyle 2020'de gayrisafi yurt içi hasılda (GSYH) yüzde 8,3'lük düşüş yaşanmış ve bundan ötürü Fransa İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk kez resesyona girmiştir.²⁷ Her ne kadar 2021'de bir toparlanma yaşanmış olsa da enflasyon ve işsizlik oranlarındaki artışın etkileri henüz sona ermemiştir. Öyle ki 2015'ten bu yana düşüş trendi içindeki işsizlik salgını nedeniyle aniden yükselmiş ve sonrasında kısmen düşerek 2021 sonunda yüzde 7,4'e gerilemiştir. Bununla birlikte 2021'de ticaret açığı 84,7 milyar avro (GSYH'nin yüzde 3,4'ü) ile tüm zamanların en yüksek seviyesine

²² "France's Presidential Elections in the Shadow of Ukraine".

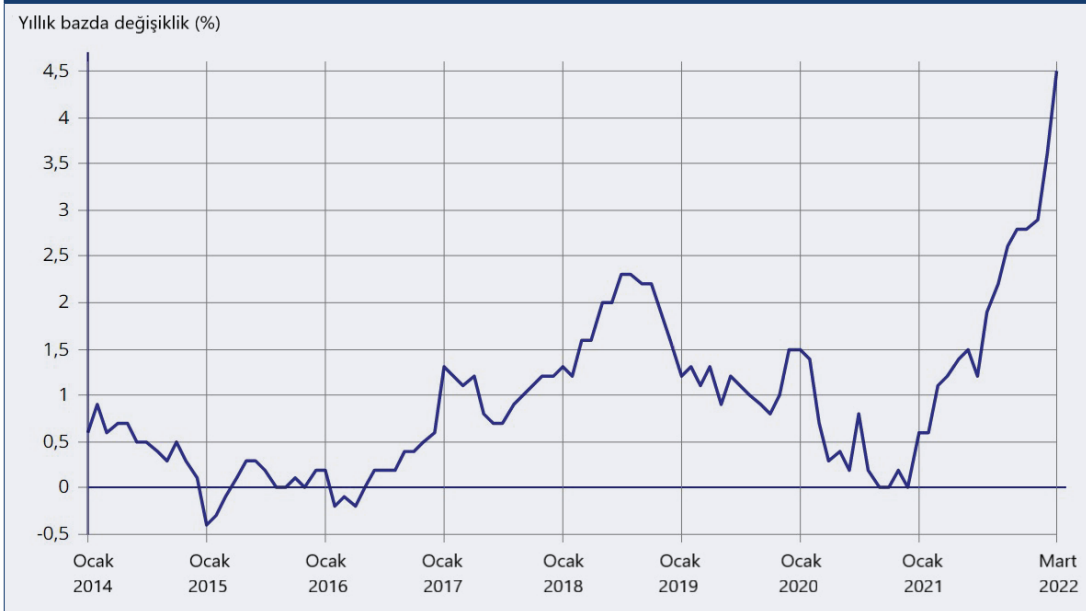
²³ "Mon Projet Pour la France", Valerie Pecresse, <https://valeriepecresse.fr/projets>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

²⁴ Tweet için bkz. Valérie Péresse, Twitter, 25 Ekim 2021, <https://twitter.com/vpecresse/status/1452571032141934594>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

²⁵ Vassilis Kostoulas, "I will Oppose Turkey's Integration into the EU", *Ekathimerini*, 2 Mart 2022.

²⁶ "Présidentielle 2022", Elabe, 16 Mart 2022, <https://elabe.fr/presidentielle2022-ukraine-pouvoir-achat>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022); "Enquête Électorale Française (ENEF) 2022", Sciences PO, 28 Mart 2022, [https://www.sciencespo.fr/cevipoef/sites/sciencespo.fr/cevipoef/files/EnEF%202022%20vague%208%20-%2021-24%20mars%202022%20\(1\).pdf](https://www.sciencespo.fr/cevipoef/sites/sciencespo.fr/cevipoef/files/EnEF%202022%20vague%208%20-%2021-24%20mars%202022%20(1).pdf), (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

²⁷ "Récession Massive en France en 2020, Avec Une Chute de 8,3 % du PIB", *Le Monde*, 29 Ocak 2021.

GRAFİK 2. FRANSA'DA TÜKETİCİ FİYAT ENDEKSİNDEKİ ARTIŞLAR (2014-2022, YÜZDE)

Kaynak: "Economic Dashboard", INSEE, <https://www.insee.fr/en/statistiques/2405582>, (Erişim tarihi: 5 Nisan 2022).

ulaşmıştır. Bu açıdan Fransa Avrupa'da en fazla dış ticaret açığı veren ülke olmuştur.²⁸ Salgının yanı sıra şiddetini artıran Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle enerji maliyetleri bu açığın en önemli sebepleri arasında yer almaktadır.

Seçime giden süreçte Fransa ekonomisi zorlu bir dönemden geçmektedir. Rusya-Ukrayna savaşının yol açtığı enflasyon nedeniyle temel ihtiyaçlardaki fiyatlar sürekli artmaktadır. INSEE tarafından 31 Mart 2022'de yayımlanan ilk verilere göre enerji ve gıda fiyatlarındaki artıştan dolayı Fransa'da tüketici fiyatları yüzde 4,5 artış göstermiştir (Grafik 2). Mart'ta yapılan bir ankete göre artan fiyatlar nedeniyle her on Fransızdan altısı seyahat ve ısınma giderlerini, her on kişiden dördü de yemek masraflarını azaltmayı planlamaktadır.²⁹ Bu gelişmeler karşısında Macron yönetimi asgari ücrete yüzde 2,5'lik zam (yaklaşık 30 avro) yapma

kararı olarak seçim öncesinde vatandaşların tepkisini azaltmaya çalışmıştır.

Şartlar böyleyken cumhurbaşkanı adayları seçim gündemlerinde ekonomik sorunlara geniş yer ayırmaktadır. Bu bağlamda Macron göreve devam etmesi durumunda vergileri düşürmeyi, iş gücü piyasasının kurallarını gevşetmeyi ve iş dünyasının lehine olacak reformları sürdürmeyi vadetmektedir.³⁰ Péresse ise istihdam ve emeklilik birikimini kolaylaştırma ve elektrik üzerindeki KDV'yi kaldırma sözünü vermektedir.³¹ Radikal solcu aday Mélenchon'un önerisi fiyatların sabitlenmesi, emeklilik yaşının düşürülmesi ve sosyal önlemlerin artırılması iken aşırı sağcı adaylar Le Pen ve Zemmour'un çözümü ise göçmenlere sosyal yardımın iptal edilmesi üzerine kuruludur.

28 Marie Visot, "La France Confrontée au Pire Déficit Commercial de Son Histoire", *Le Figaro*, 8 Şubat 2022.

29 "Présidentielle 2022".

30 "France's Macron Promises Welfare Shake-Up, More Economic Reforms if He Wins Second Term", Reuters, 18 Mart 2022.

31 "Présidentielle 2022: Le Programme de Valérie Pécresse", 20 Minutes, 1 Nisan 2022, <https://www.20minutes.fr/elections/presidentielle/3263059-20220331-presidentielle-2022-programme-valerie-pecresse>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

Seçime giden süreçte gündemi meşgul eden bir diğer konu Macron'un seçim kampanyasına gölge düşüren McKinsey skandalıdır. McKinsey, hükümetlere ve şirketlere stratejik yönetim konusunda tavsiyelerde bulunan ABD merkezli uluslararası bir danışmanlık firmasıdır. 17 Mart 2022'de yayımlanan bir Senato raporu, Fransız hükümetinin bu şirket ile olan garip ilişkisini açığa çıkarmıştır. Rapor, Fransız hükümetinin danışmanlık giderlerinin 2018'de 379 milyon avrodan 2021'de 894 milyon avroya yükseldiğini fakat şirketin bir süredir kurumlar vergisine tabi olduğu halde bu vergiyi ödemediğini tespit etmiştir.³² Fransa'daki cirosu 2020'de yaklaşık 330 milyon avroya ulaşan ve bünyesinde yaklaşık 600 çalışanı bulunan şirkete dair bu tartışmalar, Macron yönetimi üzerinde yolsuzluk iddialarını gündeme getirmiştir.

24 Nisan'da gerçekleşecek ikinci tur seçimde Macron ve Le Pen'in iki güçlü aktör olarak yarışmasının büyük bir olasılık olduğu görülmektedir.

Her ne kadar McKinsey şirketi ve Macron bu iddiaları reddetmiş olsa da³³ Senato raporunda böyle bir konunun yer alması tabii olarak ülke gündemine girmesine yol açmıştır. Macron dışındaki tüm adaylar bunu bir skandal olarak tanımlayarak seçim öncesinde Macron üzerinde siyasi baskı oluşturmaya çalışmaktadır. Daha önce Dominique Strauss-Kahn ve François Fillon gibi isimlerle özdeşleştirilen skandallar kadar olma-

sa da her halükarda bu yaşananlar Macron'un "zenginlerin cumhurbaşkanı" imajını güçlendirmiştir. McKinsey skandalı seçim öncesinde Macron'a dair bazı olumsuz algılar oluştursa da anketler halkın bu skandala çok fazla itibar etmediğini göstermektedir.

SEÇİM SENARYOLARI VE TAHMİNİ SONUÇLAR

Fransa Anayasa Konseyi'nin yaptığı açıklamaya göre 10 Nisan'da gerçekleşecek seçimin ilk turunda dördü kadın olmak üzere toplam on iki aday yarışacaktır. Ancak mevcut durum itibarıyla gerek kamuoyunda oluşan hakim kanaat gerekse seçime dair farklı şirketler tarafından yapılan anket sonuçları dikkate alındığında ilk turda sadece şu beş adayın yüzde 10'un üzerinde oy alması beklenmektedir: Emmanuel Macron, Marine Le Pen, Jean-Luc Mélenchon, Éric Zemmour ve Valérie Pécresse.

Seçimle ilgili olarak birçok araştırma şirketi anket yaparak sonuçları kamuoyuyla paylaşmıştır. Bu şirketlerden doğru tahmin yapma ihtimali daha yüksek olan beş farklı araştırma şirketinin Nisan'ın ilk haftasında yayımladığı anketlerin sonuçları Tablo 2'de yer almaktadır. Mevzubahis anketlerin aritmetik ortalamaları alındığında ilk turda adayların alması beklenen oy yüzdeleri şöyledir:

- Seçimin favorisi mevcut Cumhurbaşkanı Macron (yüzde 27)
- Macron'la birlikte ikinci tura kalmasına kesin gözüyle bakılan Le Pen (yüzde 22)
- Radikal solun adayı Mélenchon (yüzde 16)
- Le Pen gibi aşırı sağcı görüşlere sahip Zemmour (yüzde 9)
- Merkez sağın partisi Cumhuriyetçilerin adayı Pécresse (yüzde 9)

32 "McKinsey, L'affaire Qui Ranime la Campagne Présidentielle", France 24, 31 Mart 2022, <https://www.france24.com/fr/france/20220331-mckinsey-l-affaire-qui-ranime-la-campagne-pr%C3%A9sidentielle>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

33 "McKinsey: Quelle est Cette Affaire Qui Met à mal Macron?", Le VIF, 31 Mart 2022, https://www.levif.be/actualite/europe/mckinsey-quelle-est-cette-affaire-qui-met-a-mal-macron/article-normal-1543569.html?cookie_check=1648871371, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2022).

TABLO 2. CUMHURBAŞKANI SEÇİMİNİN İLK TURUNA DAİR YAPILAN ANKETLERİN SONUÇLARI (NİSAN 2022, YÜZDE)

Anketi Yapan	Anketin Yapıldığı Tarih	Emmanuel Macron	Marine Le Pen	Jean-Luc Mélenchon	Éric Zemmour	Valérie Pécresse
Elabe	4-5 Nisan	28	23	15,5	9	8
Ipsos-Sopra Steria	3-5 Nisan	27	20,5	16,5	10	8
OpinionWay-Kéa	2-5 Nisan	27	23	15	9	9
Ifop-Fiducial	1-5 Nisan	27	23	16,5	9,5	9,5
ORTALAMA		27,2	22,3	15,8	9,3	8,6

Kaynak: "Opinion 2022", Elabe, 5 Nisan 2022, <https://elabe.fr/wp-content/uploads/2022/04/les-francais-et-lelection-presidentielle-2022-.pdf>, [Erişim tarihi: 6 Nisan 2022]; "Baromètre 2022", Ipsos-Sopra Steria, 5 Nisan 2022, https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2022-04/ipsos-Barometre_2022-05-04.pdf, [Erişim tarihi: 6 Nisan 2022]; "Election Présidentielle 2022, OpinionWay-Kéa, 6 Nisan 2022, <https://www.opinion-way.com/fr/barometre-opinionway-kea-partners-election-presidentielle-2022>, [Erişim tarihi: 6 Nisan 2022]; "2022 Élection", Ifop-Fiducial, 5 Nisan 2022, https://www.ifop.com/wp-content/uploads/2022/04/ROL22_2022.04.05.pdf, [Erişim tarihi: 6 Nisan 2022].

Bu açıdan bakıldığında öncelikle Macron ve Le Pen'in ilk turda en çok oyu alan adaylar olarak ikinci tura kalmalarının neredeyse kesin olduğunu belirtmek gerekir. Dolayısıyla Fransa siyaseti açısından fiili bir gelenek haline gelen ikinci tur 2022 seçiminde de vaki olacaktır. Mevcut şartlar sabitken seçmen tercihlerinde köklü bir değişimin yaşanmaması durumunda iki aday 2017 seçiminin ardından bir kez daha ikinci tura kalmış olacaktır. Bunun yanı sıra gerçekleşmesi oldukça yüksek olan bu tahminler oy oranları birbirine çok yakın olan Mélenchon, Zemmour ve Pécresse arasında ciddi bir rekabetin olduğunu göstermektedir. Her ne kadar üç adayın ikinci tura kalması imkansız gibi görünse de asıl mesele bu üç adaya oy veren seçmenin ikinci turda Macron ve Le Pen arasında nasıl bir tercihte bulunacağıdır.

Mélenchon, Zemmour ve Pécresse ile bu kişilere oy veren kitlenin ikinci tura giden süreçte nasıl bir tavır takınacağına dair değerlendirme yapmakta yarar vardır. Bu bağlamda öncelikle 2017 seçiminde olduğu gibi solun ve merkez sağın, ikinci tur öncesinde kendileri açısından ehvenişer olarak gördükleri Macron'a destek verme ihtimallerinin çok yüksek olduğunu ifade etmek

gerekir. Yani Pécresse'in destek vereceği adayın Macron, Zemmour'un destek vereceği adayın ise kendisiyle aynı aşırı görüşleri paylaşan Le Pen olması beklenmektedir. Nitekim Zemmour Mart'ta verdiği bir demeçte ikinci tura Macron ve Le Pen'in kalması halinde kendisine oy veren kitleye Macron'a oy vermemeleri için çağrı yapacağını açıkça dile getirmiştir.³⁴

İlk turda üçüncü sırada yer alması kuvvetle muhtemel olan Mélenchon ise ikinci tura giden süreçte parti içinde bir oylama yapacaklarını ve bu oylamadan çıkan sonuca göre pozisyon belirleyeceklerini belirtmiştir.³⁵ Ancak Mélenchon'un sıkı bir sol seçmen kitlesine sahip olmasından ötürü ilk turda ona oy verip ikinci turda oy kullanmayı planlayan kişilerin öncelikli tercihinin Le Pen olması çok düşük bir ihtimaldir. Son olarak ilk turda yüzde 10'un altında kalması beklenen yedi adayın oylarının ise ikinci turda dengeli şekilde dağılması beklenmektedir. Hemen belirtmek

34 "Présidentielle 2022: Eric Zemmour 'N'appellera Pas à Voter Pour Emmanuel Macron' est Opposé à Marine Le Pen".

35 Par Julie Carriat, "Comme en 2017, Jean-Luc Mélenchon Consultera Ses Soutiens en cas De Second Tour Macron-Le Pen", *Le Monde*, 1 Nisan 2022.

TABLO 3. SEÇİMİN İKİNCİ TURUNA DAİR YAPILAN ANKETLERİN SONUÇLARI (NİSAN 2022, YÜZDE)

Anketi Yapan	Anketin Yapıldığı Tarih	Emmanuel Macron	Marine Le Pen
Elabe	4-5 Nisan	53	47
Ipsos-Sopra Steria	3-5 Nisan	54	46
OpinionWay-Kéa	2-5 Nisan	53	47
Ifop-Fiducial	1-5 Nisan	53	47
ORTALAMA		53,2	46,8

Kaynak: "Opinion 2022", "Baromètre 2022", "Election Présidentielle 2022, "2022 Élection".

gerekir ki burada adaylar üzerinden yapılan yorumlarla aynı zamanda bu adaylara destek veren kitlelerin tercihleri kastedilmektedir. Yani bireysel olarak Macron'a destek vermesi beklenen Pécresse'in tabanının da ikinci turda Macron'a oy vermesi beklenmektedir.

Seçimin ikinci turuna dair yapılan anketlerin tamamı Macron'un birinci sırada olduğunu göstermektedir. Tablo 3'teki anketlerin aritmetik ortalamaları alındığında Macron'un yüzde 53 ve Le Pen'in yüzde 47 civarında oy alması beklenmektedir. Bu beklentilerin gerçekleşmesi durumunda mevcut Cumhurbaşkanı Macron görevine devam edecek ve 2027'ye kadar Fransa siyasetine yön verecektir. Ancak belirtmek gerekir ki Macron ve Le Pen arasındaki oy farkı bir önceki seçime göre bir hayli azalmıştır. 2017'deki seçimin ikinci turunda Macron'un yüzde 66 ve rakibi Le Pen'in yüzde 34 oy aldığı dikkate alınırsa, 24 Nisan 2022'de gerçekleşecek ikinci tur seçiminde Macron ve Le Pen arasındaki farkın neredeyse beş puana kadar düşeceği tahmin edilmektedir. Bu durum iki önemli hususu işaret etmektedir. Birincisi 2017'den bugüne kadar geçen süre zarfında Fransa'da aşırı sağ ideoloji güçlenmişken Cumhurbaşkanı Macron'un halk nezdindeki popülaritesi zayıflamıştır. İkincisi Fransa'da merkez sağ ve merkez sol zayıflamıştır. Bundan

ötürü 2027 seçimine kadar Fransa siyasetinin kendi içinde güçlü bir lider çıkartamaması halinde bir sonraki seçimde aşırı sağın iktidara gelme ihtimali kuvvetle muhtemeldir.

Macron'un haricinde aşırı sağcı Le Pen'in kazanma ihtimali de teorik olarak mevcuttur. Ancak 2017'deki seçim tecrübesi, 2022 cumhurbaşkanı seçimi için bugüne kadar yapılan güvenilir anketlerin ortaya koydukları sonuçlar ve Fransız kamuoyundaki genel atmosfer Le Pen'in kazanma ihtimalinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Le Pen'in kazanması düşük bir ihtimal olarak görüldüğü için seçim sonuçlarına dair üzerinde tartışılacak alternatif güçlü bir senaryo bulunmamaktadır. Yine de siyasetin sürprizlere açık olduğu ve anketlerin her zaman doğru sonuç vermediği dikkate alınırsa bu zayıf senaryonun da göz ardı edilmemesinde yarar vardır. Esasen bireysel olarak AB ve NATO karşıtı bir tutum içerisinde olan Le Pen'in seçimde sürpriz yaşanarak cumhurbaşkanı olması Fransızlar kadar AB ve NATO'yu da olumsuz etkileyebilir. Bundan ötürü uluslararası kamuoyu, Le Pen'in seçilme ihtimaline karşı 2022 cumhurbaşkanı seçimine yakın ilgi göstermektedir.

Özetle 2017'de olduğu gibi ilk turda en çok oyu Macron'un ve Le Pen'in alması sonucu bu

iki aday arasında ikinci tur seçimin yapılması öngörülmektedir. 24 Nisan'da gerçekleşecek ikinci turdan ise büyük bir sürpriz yaşanmaması durumunda Macron'un –2017'deki seçimlerde oluştuğu fark kadar olmasa da– birinci çıkması beklenmektedir. Bunun neticesinde Macron'un ikinci ve son kez Fransa'nın cumhurbaşkanı olarak (2027'ye kadar) görevine devam edeceği öngörülmektedir.

SEÇİM SONRASI DÖNEMDE ANKARA-PARİS İLİŞKİLERİ VE FRANSA'DAKİ MÜSLÜMAN TOPLUMUN GELECEĞİ

24 Nisan'da gerçekleşecek ikinci tur seçiminde Macron ve Le Pen'in iki güçlü aktör olarak yarışmasının büyük bir olasılık olduğu görülmektedir. Dolayısıyla seçim sonuçlarına dair üzerinde tartışılan Macron ve Le Pen'in rekabet senaryoları dikkate alınarak seçim sonrası dönemde Ankara-Paris ilişkilerinin seyrine dair bazı değerlendirmelerde bulunulabilir. Bu bağlamda konuyla ilgili olarak önce Macron'un göreve devam ettiği ilk senaryo baz alınırsa iki ülke ilişkilerindeki mevcut durumun korunması beklenmektedir. Macron döneminde iki ülke özellikle Libya ve Doğu Akdeniz'de sıkı bir rekabet içine girmiş ve bundan ötürü 2017 sonrasında Türk-Fransız ilişkilerinde sorunlar yaşanmıştır.

Rusya-Ukrayna savaşının başlamasının ardından Türk ve Fransız cumhurbaşkanlarının gerek yüz yüze gerekse telefon aracılığıyla sık sık diplomatik temasta bulunarak savaş bitirme yolunda müşterek çaba göstermeleri, iki ülke ilişkilerinde olumlu bir ajanda yaratmıştır. Özellikle Macron'un, AB Liderler Zirvesi'nin ardından yaptığı açıklamasında ülkesinin Türkiye ve Yu-

nanistan ile birlikte Mariupol şehrinde zor şartlar altında kalan yaklaşık 150 bin sivilin tahliyesi için müşterek insani operasyon başlatacağını duyurması³⁶ ikili ilişkilerde yumuşama adımı olarak yorumlanmıştır. Savaşın muhtemel etkileri dikkate alındığında Macron'un iktidarını koruması halinde Türkiye-Fransız ilişkilerinde gerginlikten uzak bir dönemin başlaması ve iki ülkenin iş birliği perspektifini derinleştirme çabası içine girmeleri beklenebilir.

11 Eylül terör saldırılarının ardından Batı'da başlayan İslam karşıtlığı, genelde Avrupa'daki ve özelde Fransa'daki Müslüman toplum üzerinde ağır siyasi baskılara yol açmıştır.

Bununla birlikte Mart'ta gerçekleşen olağanüstü NATO zirvesinin ardından Türk, Fransız ve İtalyan liderler tarafından yapılan açıklamalarda, Fransa ve İtalya'nın birlikte ürettiği SAMP/T hava savunma sistemi projesine Türkiye'nin dahil edilmesine yönelik daha önce gündeme gelen fakat sonrasında akamete uğrayan üçlü iş birliği çalışmalarının yeniden başlayacağı duyurulmuştur.³⁷ Dolayısıyla seçim sonrası dönemde ikili ilişkilerin yeniden rayına oturması ve iki ülkenin rasyonel bir zeminde çatışmadan ziyade özellikle ticari ilişkiler noktasında iş birliğine öncelik vermesi beklenmektedir. Tarafların "daha az çatışma, daha fazla iş birliği" teması kapsamında iş birliği sahasını genişletme yönünde müşterek irade göstermeye öncelik vereceklerini söylemek isabetli olacaktır.

36 "Fransa Cumhurbaşkanı Macron Duyurdu: Mariupol'de Türkiye ve Yunanistan ile İnsani Operasyon Düzenleyeceğiz", *Takvim*, 26 Mart 2022.

37 "Turkey, France, Italy to Resume Talks for Joint Air Defense System", *Hürriyet Daily News*, 25 Mart 2022.

Aşırı sağcı Le Pen'in cumhurbaşkanı seçildiği ikinci senaryoda ise Türk-Fransız ilişkilerinde hiç şüphesiz bir paradigma değişimi beklenmelidir. Zira Le Pen ve yakın çevresi aşırı sağcı siyasi kimliklerine uygun olarak açıkça Türk ve İslam karşıtı söylemlere sahiptir. Örneğin Türkiye'nin AB üyeliğine tamamen karşı olan Le Pen 2020'de verdiği bir demeçte Türkiye'nin NATO'daki varlığının dahi sorgulanması gerektiğini ileri sürmüştür. Dahası aynı yılın Kasım'ında bir canlı yayına katılan parti lideri gerek Türkiye gerekse Fransa'daki Türk toplumu ile ilgili menfi açıklamalarda bulunmuştur.³⁸ Dolayısıyla Le Pen'in cumhurbaşkanı olduğu bir durumda Türk-Fransız ilişkilerinin sağlıklı bir zeminde ilerlemesi beklenmemelidir. Bütün bunlardan ötürü Le Pen'in cumhurbaşkanı olduğu ikinci senaryoda ikili ilişkilerin kopma noktasına gelme ihtimali bulunduğu için Türkiye açısından seçimi Macron'un kazanması daha makul bir senaryodur.³⁹

Öte yandan 2022 cumhurbaşkanı seçiminin ardından Fransa'daki Müslüman toplumu nasıl bir geleceğin beklediği de üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu bağlamda öncelikle vurgulamak gerekir ki 11 Eylül terör saldırılarının ardından Batı'da başlayan İslam karşıtlığı, genelde Avrupadaki ve özelde Fransa'daki Müslüman toplum üzerinde ağır siyasi baskılara yol açmıştır. Saldırılardan bu yana geçen süre zarfında Fransa'da aşırı sağcı oluşumların öncülük ettiği ve günümüzde merkez siyasi figürlerin dahi destek verdiği İslam karşıtlığı nedeniyle Müslümanların bireysel özgürlükleri kısıtlanmıştır. Dahası Fransa'da İslam karşıtlığı devlet destekli kurumsal bir yapıya bürünmüştür. Somutlaştırmak gerekirse

sadece Macron'un görevde olduğu geçtiğimiz beş yıllık süreçte İslam'ı ve Müslümanları güvenlikleştirmeye yönelik yapılan menfi düzenlemeler arasında şunlar yer almaktadır:

- Tarım ve Gıda Bakanlığı 23 Kasım 2020'de yayımladığı genelgeyle (DGAL/SDSSA/2020-722) Temmuz 2021 itibarıyla kümes hayvanlarının İslami usullere göre kesilmesinin yasaklanmasına karar vermiştir.⁴⁰
- İçişleri Bakanlığı tarafından Kasım 2020'de sözde "İslami radikalleşme" ile mücadele amacıyla bir ihbar hattı kurulmuş ve Fransız vatandaşlardan bu tür faaliyetlerin içinde olduğunu düşündükleri kişileri ihbar etmeleri istenmiştir. Bu sayede ülkedeki tüm Müslümanlar potansiyel birer terörist haline getirilmiş ve devlet tarafından vatandaşlara konuyla ilgili adeta "fışılama" yetkisi verilmiştir.⁴¹
- Fransa'daki Müslüman toplumun en büyük sivil toplum örgütlerinden biri konumundaki İslamofobi ile Mücadele Kolektifi (CCIF), Paris'te bir öğretmenin vahşice katledilmesinden sorumlu olduğu iddiasıyla Bakanlar Kurulu kararıyla 2 Aralık 2020'de kapatılmıştır.⁴²
- On sekiz yaşından küçük kız çocuklarının kamusal alanlarda başörtüsü takmasını, havuzlarda tesettür mayo giyilmesini ve resmi müsabakalarda başörtüsü kullanılmasını yasaklayan "Ayrılıkçı Yasa Tasarısı" 13 Nisan 2021'de Senatoda onaylanmıştır.⁴³
- Ülkedeki Müslümanların günlük yaşamına ve özel hayatına müdahale etmeye olanak sağlayan "Cumhuriyet Değerlerine Saygıyı

38 "Le Pen: Türkiye'nin NATO'daki Varlığı Sorgulanmalı", Euronews Türkçe, 2 Temmuz 2020; Marine Le Pen Twitter, 4 Kasım 2020, https://twitter.com/MLP_officiel/status/1323950105544839173, (Erişim tarihi: 23 Mart 2022).

39 Hacı Mehmet Boyraz ve Süheyl Yasir Yıldız, "Fransa'yı Zorlu Bir Seçim Bekliyor", *Yeni Şafak*, 9 Aralık 2021.

40 "French Mosques Fear Poultry Slaughter Policy will Hinder Halal Practice", TRT World, 20 Mart 2021.

41 "Fransa'da 'Radikalleşme ve İslamcılıkla Mücadele' İhbar Hattı Kuruldu", TRT Haber, 3 Kasım 2020.

42 "Le CCIF Officiellement Dissout par le Conseil des Ministres", *Le Figaro*, 2 Aralık 2020.

43 "Fransa'da Senato'da 'Ayrılıkçı' Yasa Tasarısı Kabul Edildi", Anadolu Ajansı, 13 Nisan 2021.

Güçlendiren Prensipier Yasası” 23 Temmuz 2021’de Ulusal Mecliste kabul edilmiştir.⁴⁴

- Macron’un cumhurbaşkanlığı görevine geldiği günden Kasım 2020’ye kadar geçen üç yıllık süre zarfında kırk üç cami “teröre finansman sağladıkları” iddiasıyla kapatılmıştır.⁴⁵

Bu tür somut İslam karşıtı uygulamaların yanı sıra Macron daha seçim kampanyası süresince ülkedeki bir ırkçılık türü olarak kabul edilen İslam karşıtlığını kurumsal hale getirmek için “Fransız İslamı” adı verilen bir projeyi gündeme getirmiştir.⁴⁶ Kıta geneline sirayet eden sözde “Avrupa İslamı” projesinin Fransa’daki iz düşümü olarak değerlendirilebilecek bu ötekileştirici ve oryantalist yaklaşımın ürünü olan projeye entegrasyon adı altında ülkedeki Müslümanların asimile edilmesi ve öz dini kimliklerini unutmaları amaçlanmaktadır. Daha açık ifadeyle Müslümanların Fransızlaştırılması hedeflenmektedir.

Fransa’nın tarihi köklerine uygun şekilde tepeden inmece laiklik anlayışını yansıtan bu toplumsal mühendislik projesini tatbik edebilmek için Cumhurbaşkanı Macron sık sık “İslam’ın yeniden yapılandırılması gerekiyor” ve “İslam krizde” gibi mesnetsiz söylemlerde bulunmaktadır. Kısacası sadece Macron dönemi dikkate alındığında Fransa’daki Müslüman

toplumun asimilasyonuna yönelik önemli bir yol katedildiği söylenebilir. Buradan hareketle Macron’un görevine devam ettiği senaryoda Fransa’daki Müslümanların kendi kimliklerinden arındırılmalarına yönelik İslam karşıtı uygulamaların devam edeceği öngörülmektedir. Ancak Le Pen’den farklı olarak ikinci Macron yönetimi bu uygulamaları zamana yayacaktır. Dolayısıyla önümüzdeki süreçte Fransa’daki Müslüman toplumu her halükarda zorlu bir süreç beklemektedir.

Le Pen’in cumhurbaşkanı seçildiği senaryo ise Fransa’daki Müslüman toplum için tam manasıyla bir felaketi beraberinde getirebilir. Zira Le Pen ideolojik olarak aşırı sağcı bir kimliğe sahip olduğu için ülkedeki hakim Fransız ulusunun dışında gördüğü tüm yabancılara karşı negatif bir tutum sergilemektedir. Bu karşıtlıkta Le Pen’in Fransa’nın ötekisi olarak gördüğü İslam’ın ve Müslümanların özel bir yeri vardır. Öyle ki Ulusal Cephe’nin başına geçtiği günden beri açıkça İslam karşıtı söylemlerde ve vaatlerde bulunan Le Pen, bir açıklamasında ülkedeki Müslümanların varlığını “Alman işgali”ne benzetmiştir.⁴⁷ Le Pen aynı şekilde ülkede kamusal alanlarda başörtüsü takılmasının yasaklanmasını istemektedir. Netice itibarıyla 2022 seçiminde gerçekleşmesi nispeten zor görünse de Le Pen’in cumhurbaşkanı seçilmesi Fransa’daki Müslüman toplum açısından çok daha zorlu bir süreci beraberinde getirecektir.

44 “Fransa’da Müslümanların Ötekileştirildiği Gerekçesiyle Eleştirilen Tasarı Yasalaştı”, Anadolu Ajansı, 23 Temmuz 2021.

45 “Fransa’da Son 3 Yılda 43 Cami Kapatıldı”, Anadolu Ajansı, 3 Kasım 2020.

46 Fatih Özbaş, “Dinsel Fundamentalizm ve İslamofobi Sarmalında ‘Fransa İslamı’ Tartışmaları”, *İlahiyat Akademik Dergisi*, Sayı: 14, (2021), s. 200.

47 “Fransa’da Cumhurbaşkanı Seçimine Katılacak Adaylar Belli Oldu”, Anadolu Ajansı, 8 Aralık 2021.

FRANSA'DA 2022 CUMHURBAŞKANI SEÇİMİ ADAYLAR, SENARYOLAR VE MUHTEMEL SONUÇLAR

HACI MEHMET BOYRAZ, FURKAN ONUR KAVUKCU

SETA | ANALİZ

Bu analiz Rusya-Ukrayna savaşının gölgesinde Fransa'da Nisan 2022'de iki tur halinde gerçekleşmesi beklenen cumhurbaşkanı seçimine odaklanmaktadır. Analizin ilk bölümünde Fransa'daki siyasi sistem ve cumhurbaşkanı seçimi hakkında kısa değerlendirmeler yapılmaktadır. Ardından seçimin ilk turunda yarışacak en kuvvetli beş aday tanıtılmaktadır. Üçüncü olarak seçim sürecinde ön plana çıkan iki önemli konu değerlendirilmektedir. Dördüncü olarak ikinci tura kalmasına kesin gözüyle bakılan seçimin tahmini sonuçlarına dair senaryolar tartışılmaktadır. Son bölümde ise cumhurbaşkanı seçiminin ardından Ankara-Paris ilişkilerinin seyri ve Fransa'daki Müslüman toplumun geleceği ele alınmaktadır.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL